

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Elina Tsakuhhina

KS060

NAISTE VANGISTATUS: TENDENTSID JA

PROBLEEMID

Lõputöö

Juhendaja:

Uno Traat

Tallinn 2009

ANNOTATSIOON

Kolledž: Justiitskolledž	Kuu ja aasta: mai 2009
Töö pealkiri: Naiste vangistatus: tendentsid ja probleemid	
Töö autor: Elina Tsakuhhina	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas allkiri:
<p>Lühikokkuvõte: töö pikkuseks on 47 lehekülge ning töö on kirjutatud eesti keeles. Töös tutvustatakse naiste kinnipidamisel vanglas esinevaid probleeme. Naiskinnipeetavatele pööratakse märksa vähem tähelepanu kui meeskinnipeetavatele. Naiskinnipeetavaid ja meeskinnipeetavaid koheldakse võrdselt, kuid siiski on naiskinnipeetavatel spetsiifilisemad vajadused, millele pole siiani kinnipidamisasutustes erilist tähelepanu pööratud. Töö eesmärgiks on leida autori poolt püstitatud hüpoteesile tõestust, et peamised probleemid, mis kaasnevad naiste vangistatusega on tingitud naiste soolistest iseärasustest. Lõputöö teoreetilises osas toob autor välja erinevad teooriad, mis iseloomustavad naiste kuritegevust. Olulisemat rõhku paneb töö autor sotsiaalse kontrolli teooriale, mis iseloomustab kõige paremini naiste kuritegevust. Lõputöö uurimuse osas viidi läbi empiiriline uurimus intervjuu küsimuste näol, millele vastasid 6 ametnikku, kelle töö on seotud olnud naiskinnipeetavatega. Intervjuu küsimustikele vastajad valis töö autor eelkõige Harku Vanglast, lisaks ka Tallinna Vanglast. Uurimuses selgus, et tagasi vanglasse uut karistust kandma saabub umbes 60-70% endistest naiskinnipeetavatest, kellest enamus on narkomaanid. Peamised probleemid naiste kinnipidamisel vanglas seisnevad hügieenis, kinnipeetavate paigutamisevõimalustes ning laste kasvatamises vanglas. Harku Vangla ja Tallinna Vangla arhitektuur on liiga vanamoodne ja puudustega, et võimaldada naiskinnipeetavatele piisavaid hügieenitingimusi.</p>	
Võtmesõnad: naisvangistatud; spetsiifika; isikuvastased kuriteod; varavastased kuriteod; vangla; käitumine;	
Keywords: female prisoners; specific; criminal assault; criminal offense against property; prison; behavior;	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor: Hannes Liivak	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Uno Traat	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS	5
SISSEJUHATUS	6
1. UURIMUSE TEOREETILISED ALUSED	8
1.1. Tagasisvaade ajalukku	8
1.1.1. Naised kuritegevuses	8
1.1.2. Naiskurjategijad läänemaailmas	9
1.1.3. Naiste kuritegevuse viimaste aastakümnete trendid Eestis	10
1.1.4. Naisvanglate arengulugu maailmas ja Eestis	10
1.2. Naiste kuritegevusega seotud kriminoloogilised teooriad	12
1.2.1 Sotsiaalse kontrolli kontseptsioon	13
2. POOLSTRUKTUREERITUD INTERVJUU	16
2.1. Eesmärk	16
2.2. Metodoloogia	16
2.2.1. Meetod	17
2.2.2. Valim	17
2.3. Protseduur	18
3. Tulemused	19
3.1. Intervjueeritavate vastuste analüüs	19
3.1.1. Naiste vangistatuse spetsiifika meeste vangistatusega võrreldes	19
3.1.2. Suurimad probleemid naiste kinnipidamisel vanglas. Probleemi olulisus (väga oluline, oluline, vähese tähtsusega probleem)	22
3.1.3. Naiskinnipeetavate arvu kasvutendents viimase kümne aasta jooksul	23
3.1.4. Olulisimad raskused naiste kinnipidamisel vanglas	25
3.1.5. Harku Vanglas läbiviidavad sotsiaalprogrammid	27
3.1.6. Naiskinnipeetavate osavõtt sotsiaalprogrammides	28
3.1.7. Sotsiaalprogrammide tulemuslikkus hinnanguliselt	28
3.1.8. Naiskinnipeetavate hulk, kes saabub tagasi vanglasse karistust kandma	30
3.1.9. Lahendused naiskinnipeetavate tulemuslikumaks rehabiliteerimiseks	31

3.1.10. Eesti naisvangide arv Läänemaailmaga võrreldes	32
3.2. Harku Vangla naiskinnipeetavate arvu kasvutendents aastatel 1990-2009	32
3.3. Naiste vangistatusega kaasnevad olulisimad probleemid	33
3.3.1. Emadusega seonduvad probleemid	34
3.3.2. Naisvangide hügieen ja tervishoid vanglas	36
3.3.3. Naiskinnipeetavate olmeprobleemid vanglas.	38
3.4. Hüpoteesi tõestus	39
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	44
LISA 1. Intervjuu küsimustik	46

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

Rehabilitatsioon- sotsiaalsete oskuste parandamise ja taastamise tulemus, soovitud (kokku-lepitud) eesmärgi saavutamine (ibd).

delinkventsus- õigushälbivus, -rikkumised (Võõrsõnastik)

SISSEJUHATUS

Naiskinnipeetavaid ja meeskinnipeetavaid koheldakse võrdselt, kuid siiski on naiskinnipeetavatel spetsiifilisemad vajadused, millele pole siiani kinnipidamisasutustes erilist tähelepanu pööratud. Naiste kuritegevust ja naiskinnipeetavaid uuritakse vähem, tunduvalt rohkem analüüsitakse meeskinnipeetavate probleeme ning statistikat.

Üheks suuremaks ja tähtsamaks probleemiks on naisvangide arvu kiire kasv maailma vanglates, kusjuures see kasv on märksa kiirem kui meesvangide arvu kasv. Lisanduvad naiste vangistatusega kaasnevad probleemid, mis hoopis erinevad meeskinnipeetavate probleemidest. Naisvangidele omaste probleemide lahendamiseks peaks naiste vanglas olulisel kohal olema spetsiifilisemad sotsiaalprogrammid - programmid, mis on mõeldud ainult naisvangidele. Hetkel Eesti vanglasüsteemis on sotsiaalprogrammid eelkõige meeskinnipeetavatekesksed ning mõningase kohendusega kasutatakse neid ka naiskinnipeetavate resotsialiseerimisel.

Lõputöö eesmärk on anda ülevaade naiste vangistatuse dünaamikast viimase paarikümne aasta jooksul läänemaailmas ja Eestis ning naiste vangistatusega seonduvatest tendentsidest ja spetsiifilistest probleemidest.

Lõputöös on autor püstitanud hüpoteesi, et peamised probleemid, mis kaasnevad naiste vangistatusega on tingitud naiste soolistest iseärasustest. Seoses hüpoteesiga on töö autor püstitanud uurimisülesandeks välja uurida naiste kinnipidamisel vanglas esinevad probleemid.

Uurimismeetodina kasutab autor kvalitatiivset uurimismeetodit viies läbi poolstruktureeritud intervjuu vastava valdkonna pädevate ametnikega. Intervjuus küsitleb autor Harku vangla endisi ja praeguseid juhtival kohal tegutsevaid ametnikke ning Tallinna Vangla töötajaid. Kuna naiskinnipeetavaid on võrreldes meeskinnipeetavatega vähemuses, siis tegeleb nende tööga suhteliselt vähe ametnikke, seetõttu piirdus töö autor kaheksa

intervjueeritavaga, kellest kaks keeldusid intervjuus osalemast. Intervjuus olid nõus osalema kuus ametnikku.

Lõputöö sisuline osa on jagatud kolmeks. Esimeses peatükis käsitleb autor naisvangistatuse statistilisi näitajaid ning toob välja uurimuse teoreetilised alused. Naiste kuritegevusega on kriminoloogid seostanud mitu erinevat teooriat, millest autor toob töös eraldi välja sotsiaalse kontrolli teooria. Teises peatükis viib töö autor läbi empiirilise uurimuse ekspertküsitlusena, et teada saada, millised probleemid kaasnevad naiste kinnipidamisel vanglas, millest need tingitud on ning millised oleksid võimalikud lahendused. Kolmandas peatükis võtab töö autor kokku uurimuse tulemused ning pakub välja võimalikud lahendused probleemidele ja ettepanekud naiskinnipeetavate tulemuslikumaks rehabiliteerimiseks.

Lõputöö autor leiab, et teemal „Naiste vangistatus: tendentsid ja probleemid“ on vajalik kirjutada, kuna naisvangistatutest räägitakse väga vähe, nii vanglasüsteemis kui ühiskonnas. Vahel harva kajastatakse meedias vanglasüsteemis esilekerkivaid erilise tähtsusega teemasid, kuid need on tihti tingitud meeskinnipeetavate distsiplineeritusest vanglas. Naiskinnipeetavatest ning nende probleemidest üldjuhul ei räägita üldse.

1. UURIMUSE TEOREETILISED ALUSED

1.1. Tagasivaade ajalukku

18. sajandi lõpul ja 19. sajandi algul hakati paljudes riikides üldlevinud karistuste (ihunuhtlus, surmanuhtlus, pagendus) asemel rakendama vabaduskaotuslikke karistusi ja süüdimõistetuid kinni pidama selleks ettenähtud asutustes- vanglates. Klassikaline retributsiooniteooria on sõnastatud Cesare Beccaria poolt 1764. aastal kirjutatud essees „Kuritegudest ja karistustest“, kus vanglat käsitati nii karistuse kandmise kohana kui ka rehabilitatsiooni asutusena. (Lont 1997: 225-228)

1970-ndate aastate teisel poolel saavutas juhtpositsiooni klassikaline lähenemine kuritegevusele. Kuritegevuses nähti eelkõige õiguskaitseorganite, mitte kogu ühiskonna probleemi. Arvati, et kurjategijate massilise isoleerimise ja hirmutamise abil saab kuritegevust kontrollida, kuna kuriteod on mitteküllaldase karistamise resultaat. Konservatiivne karistuspoliitiline arusaam domineeris kuni 1990-ndate aastate alguseni, mil jällegi hakati üha valjemini kritiseerima vangide suurt arvu ja liigseid kulutusi ning tähelepanu pöörama mitteformaalsetele kurjategijate kohtlemise meetoditele. (Lont 1997: 225-228)

1.1.1. Naised kuritegevuses

Naised vabanevad üha rohkem kodukoldest ning saavad rohkem seotuks tööga. Nad on üha rohkem hõivatud erinevate kuriteoliikidega, mida nende „kodust lahkumine” soodustab. Naised muutuvad tänapäeval tõenäolisemalt partneriteks ja „ettevõtjateks” kuritegevuses ja seda suuremal määral, kui nad olid seda minevikus. Traditsiooniliselt on kuritegelikult aktiivsemad naised mänginud kasulikke rolle meeskurjategijate kõrval. Nad on töötanud kellegi meesoost isiku juhtimisel, kelleks on nende armukesed, abikaasad või kupeldajad. Enamus juhtudel oli nende „tööks” meelitada ohvreid nii, et nende tähelepanu oleks kõrvale juhitud, ise mitte politsei vaatevälja sattuda ning haarata saak. Sotsioloogid

loodavad, et naiste kutsealased võimalused, osavõtlikkus, rollid ja seotus kuriteoga muutuvad. Aga naiste kuritegevuse juurdekasv ei ole ühetaoline või stabiilne läbi erinevate kuritegude. Naiste osalus varavastastes ja valgekraelistes kuritegudes (pettus, kelmus, vargus ja dokumentide võltsimine) peaks tõusma kui nende võimalused kõrgema staatusega tegevusaladel avarduvad. Naiste osalus vägivallakuritegevuses, eriti mõrvades ja ettekavatsetud tapmistes, ei ole kõigi eelduste kohaselt kasvamas. Naiste seotus selliste tegudega tüüpiliselt kasvab välja frustratsioonist, kuulekusest ja sõltuvusest, mis tavaliselt iseloomustavad naise rolli. Juhtumite analüüs naistest, kes tapavad, näitab, et üks tegur domineerib kõigi teiste üle. Kui naine ei suuda enam ohjeldada oma frustratsiooni ja viha, siis ta väljendab seda, maha salates olukorra tegelikke põhjusi, mis on seotud kõige enam mehega või vahel ka lapsega. Kui naiste töö- ja hariduslikud võimalused avarduvad, siis nende tunded, mis on seotud ohvriks olemisega ja ärakasutatusega, vähenevad ja nende motivatsioon tappa hääbub. (Simon 1975: 1-9)

Rohkem kui 80% naistest 20. sajandil oli karistatud seksuaalse hälbivuse (prostitutsioon, jms) või kõlblusetuse eest ja ainult 12,4% karistatud antisotsiaalsete, illegaalsete tegude eest, mis ei hõlmanud endas seksi või kõlblusetust. Teised ühised tunnused, mida need naised jagasid, olid järgmised: 68% oli põdenud suguhaigust juba enne kui nad olid saanud 21-aastaseks, 42% kuritarvitas alkoholi, 54% oli läbi teinud abieluväliseid rasestumisi, 68% omas vaid 8 klassi haridust või veel vähemgi ja 72% olid madala intelligentsuse tasemega. (Simon 1975: 1-9)

1.1.2. Naiskurjategijad läänemaailmas

Naiskurjategijate arv läänemaailmas on aastatega üha rohkem kasvanud ning märksa kiiremini kui meeskurjategijate arv. Aastal 1980 viibis USA osariigi- ja föderaalvanglates kokku umbes 12 000 naist. Aastaks 1999 oli see arv kasvanud 90 668-ni. Naisvangide arv, keda hoiti rahvavanglates, kasvas kaheksakordselt kahe aastakümne jooksul ning naisvangistatuse „õitseag” oli sellega alanud. Naiste „panus” kogu vangistuses on kasvanud viimased kolm aastakümnet. 19. ja 20. sajandi vahetusel moodustasid naised 4% vangidest, 1970. aastal langes see 3%-le ja 1980. aastal moodustasid naised ainult 3,9% vangidest. Seevastu 1999. aastal moodustasid naised 6,7% kogu vangide arvust USA-s.

Viimastel aastakümnetel on naiste vangistatuse kasvu reiting oluliselt seljataha jätnud meeste vangistatuse kasvu reitingu. Alates 1990. aastast on iga-aastane naisvangide arvu kasv 8,1%, seega kõrgem kui 6,2% keskmine juurdekasv meesvangide hulgas. Viimasel aastakümnel (1990-2000) kasvas naisvangide arv 110% võrreldes 77% meesvangide populatsiooni kasvuga. Aastal 2001 esindas esimest kohta Texas 12 714 naisvangiga, järgnes California (11 432), Florida (4019) ja New York (3423). Nende arvude kasvu tulemusena on praegune naisvangide arv USA vanglates umbkaudu 10 korda kõrgem kui Lääne-Euroopa naisvangide arv. (Sharp 2003: 4)

1.1.3. Naiste kuritegevuse viimaste aastakümnete trendid Eestis

Naisvangide suhteliselt väike arv püsis kuni 2001. aastani, mil võeti vastu karistusseadustik endise kriminaalkoodeksi asemele. Veel 2000. aasta alguses oli naisvange ainult 54 kuid see arv tõusis märgatavalt. Justiitsministeeriumi andmetel tõusis naiskinnipeetavate arv 54-lt 126-le naiskinnipeetavale aastal 2001 ning aasta-aastalt naisvangide arv suurenes veelgi. Kõrgeima taseme moodustasid naisvangid aastal 2005, mil nende arv oli 155. Sellest ajast on naisvangide arv püsinud enamvähem stabiilsena 120 kinnipeetava ringis.

Tabel 1. Naisvangide arvu viimase aastakümne trendid Harku Vanglas. Allikas: Justiitsministeeriumi vanglate osakond.

Aasta	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Naisvangide arv	126	126	138	129	133	155	141	137	120	119

1.1.4. Naisvanglate arengulugu maailmas ja Eestis

Vanglate tekke algusaastatel peeti loomulikuks, et meesvangid ja naisvangid on ühes vanglas koos, mis tekitas aga palju probleeme meeste ja naiste kinnipidamisel vanglates. Aastal 1813 külastas Elizabeth Fry naisvange Londoni Newgate'i Vanglas. Enamus pingutusi vangide sooliseks eraldamiseks on alguse saanud just sellest sündmusest. Sellest,

mida reformijad nägid sai alguse avalik protestikisa. Kümme aastat hiljem 1823 nõudis Inglise Parlamendi seadusandlus naisvangide eraldamist meesvangidest ning ei mingisuguseid erandeid, kui just naisametnikul pole vaja meeskinnipeetavaga vestelda. (Heffernan 2004)

Ajalooliselt on naisvangid olnud üldjoontes sama vanglasüsteemi osa nagu mehedki, aga ajast aega esinevate eristavate muutustega. Hoolekande teemad on tavaliselt olnud esiteemad, eriti 19. sajandil. Rafter (1983) on koostanud ühe sellise USA institutsiooni ajaloo kohta nimekirja ning märkinud ära, kuidas selle asutaja kõrgelennulised kavatsused lasid tema naiskinnipeetavatel, kes on kesklassi materialismi tõttu lapsikud, saada lisaks repressiivseteks. (Heidensohn 1994: 997-1039)

Zedner kirjeldab kahe paralleelselt naistele disainitud projekti ajalugu Suurbritannias. Nagu näiteks Massachusetts`is olid põhieesmärgid püstitatud just naisvangide jaoks: kinnipeetavate hoolekanne ning moraalse kaitse korraldus. Esimeses programmis aastast 1898 kuni 1914 avati suur hulk alkohoolikute parandusmaju paadunud naisjoodikutele. Ametlik eeldus oli, et naisalkohoolikud on suurim probleem, mis peab olema põhiteema parandusmajade töötajate töös ning projekti eesmärgiks oli luua jõuetust ja alandatud joodikust tervise ja koduarmastaja naiselikkuse kehastus. Spetsiaalse süsteemi tulemus püstitati suuresti värsketele õhule, puhtale eluviisile ning põhjalikule järelevalvele. Eksperiment kukkus läbi. (Heidensohn 1994: 997-1039)

Naised käituvad vanglates teisiti kui mehed, naiskinnipeetavad põgenevad äärmiselt harva. Kuna naiste osatähtsus kinnipeetavate hulgas on kaduvväike ja nende kriminaaltäitevsüsteemi vaadeldakse reeglina lihtsalt meeste vanglasüsteemi osana, arvestatakse kinnipidamisasutustes sageli väga vähe naiste erivajadustega, naiste juures rakendatakse liiga karme turvameetmeid. Seepärast on Berliinis eraldi naistevangla, kus tingimused vastavad naiste vajadustele. Näiteks on turvameetmed tunduvalt mõõdukamad kui meestevanglas. (Flügge 2004: 189-191)

Eesti Vabariigi loomise järel, 1920ndatel ja 1930ndatel paiknesid Harkus järgnevad eriliigilised kinnipidamiskohad (www.vangla.ee):

- 1) parandusmaja alaealistele kurjategijatele (Harku kurikalduvustega poisslaste parandusmaja ehk nn Harku kolonn);
- 2) Harku Vangla täiskasvanud vangidele;
- 3) Harku Tööpõlgurite Töölaager tööpõlguritele ja joodikutele;

Vange rakendati tööle turbarabas ja mõisapõllul. Mõisa loomakasvatus- ja põllusaadused andsid lisa vangide toidulauale. Eriti tulutoovaks kujunes Harku turbatööstus, sest riik vajab väga palju kütturevast. (www.vangla.ee)

13. märtsil 1941 aastal rajati ja nimetati Harku Vangla toonase Siseministeeriumi poolt Parandusliku Töö Kolooniaks nr 1 ning sel perioodil kandis vanglas karistust ca 600 kinnipeetavat (k.a. mehed). (www.vangla.ee)

Alates 1965. aastast on Harku Vanglas karistust kandnud ainult naissoost süüdimõistetud isikud. 1993. aastal nimetati Parandusliku Töö koloonia nr 1 ümber Harku Vanglaks. 1994. aastast läks kogu vanglasüsteem Siseministeeriumi haldusalast Justiitsministeeriumi haldusalasse. (www.vangla.ee)

Tänapäevane Harku Vangla paikneb ca 8,3 hektari suuruse pindalaga valvataval maa-alal Harku asula idapoolsel küljel. (www.vangla.ee)

1.2. Naiste kuritegevusega seotud kriminoloogilised teooriad

Silmapaistev Ameerika Ühendriikide kriminoloog Barri R. Flowers on nimetanud viis teooriate valdkonda, mis on seotud naiste kuritegevusega. Nendeks on: bioloogilised teooriad, psühholoogilised teooriad, sotsioloogilised teooriad, sotsiaalmajanduslikud teooriad ning feminismi teooria. Pikemalt peatub töö autor sotsiaalse kontrolli teoorial, mis iseloomustab naiste kuritegevust kõige paremini.

Sotsioloog William Thomas oli esimene, kes tõi naiste kuritegevuse sotsiaalsesse keskkonda. 1907. aastal kritiseeris Thomas antropolooge nende väidete pärast, mis puudutasid naiste alaväärsust ja nende järgnevat äpardumist eristada kaasasündinud ja

passiivselt omandatud karaktereid. Ta postuleeris, et ükskõik millised soo erinevused intellektuaalsel funktsioneerimisel ei tulene mitte bioloogilistest erinevustest, vaid sotsiaalsetest mõjudest. (Flowers 1995: 68-70)

William Thomas nägi naiskurjategijat kui kaasasündinud instinktide produkti seotuna sotsiaalse keskkonna mõjudega. Thomas arendas välja teooria, milles ta pakub välja, et iga inimene (eriti prostituudid) omasid nelja põhilist soovi: turvalisus, tunnustamine, uued kogemused ja tundlikkus. See oli soov uueks kogemuseks ja tundlikkuseks, mis Thomas`e arvates kõige rohkem mõjutavad naiste kuritegevust. Naine hakkab prostituudiks, et rahuldada põnevuse ja tundlikkuse janu. Naisena on prostituut ühes või teises vormis kõige tõenäolisem tee rahuldamiseks neid vajadusi. (Flowers 1995: 68-70)

1.2.1 Sotsiaalse kontrolli kontseptsioon

Sotsiaalse kontrolli teooria tuleneb põhiliselt inimloomuse kontseptsioonist, mis näitab, et inimese elementaarsetel vajadustel ja ihadel ei ole loomulikke piire. Inimesed tahavad ja otsivad üha rohkem majanduslikke kasumeid. Sellepärast pole vajalik otsida spetsiaalseid motiive, et kuritegusid sooritada. Inimesed on sündinud vabadena, et seadust rikkuda ja hoiduvad kuritegelikust tegevusest ainult teatud põhjustel. (Burke 2001: 202)

Kõige üldisemalt võib sotsiaalset kontrolli määratleda kui ühiskonna eneseregulatsiooni mehhanismi, millega saavutatakse ja hoitakse normatiivset korda ja kõrvaldatakse käitumist, mis hälbib normidest. Gilinski määratleb sotsiaalset kontrolli mõnevõrra täpsemini, nimelt: sotsiaalne kontroll on ühiskonna vahendite ja meetodite kogum, millega mõjutatakse ebasobiliku hälbiva käitumise vorme (k.a. kuritegevus) eesmärgiga need elimineerida, vähendada või minimeerida. (Traat 2005: 42) Sotsiaalne kontroll on protsess või struktuur, mille abil kindlustatakse kord ja stabiilsus (Traat 2003: 24).

Sotsiaalse kontrolli teooriate alusideid võib täheldada juba 17. sajandi sotsiaalfilosoofide, eriti Thomas Hobbes`i (1588-1679) töödes. Kuid sotsiaalse kontrolli mõiste kaasaegses tähenduses tõi sotsiaalteadustes käibele ameerika sotsioloog Edwin Ross. (Traat 2003:24)

Ka Eestis kehtib üldine seaduspärasus, mille järgi see osa kurjategijaist, kes kannab vanglas vabaduskaotuslikku karistust, on kõige ebasoodsamate sotsiaalsete karakteristikutega kontingent kurjategijate hulgas (nt madal haridus). (Saar jt 2002: 187)

Ameerika kriminoloog Travis Hirschi (1969) leiab, et rutiinne küsimus miks inimesed sooritavad kuritegusid on ebakorrektselt sõnastatud. Ta leiab, et küsimus mida peaks selle asemel küsima on see, et miks inimesed ei soorita kuritegusid. Hirschi arvates tulenevad põhjused kuritegude mitte sooritamiseks indiviidide seotusest ühiskonnaga (Sarnecki 1996: 37):

- 1) lisand harjumuspärasele tegevustele (suhtlemine vanematega, kool, suhtlemine sõpradega jne);
- 2) seotus harjumuspärase tegevustega (pühendumine koolile, tööle, grupiviisilistele tegevustele);
- 3) pühendumine eesmärkidele (mugavdatud elueesmärgid, mis puudutab haridust, tööd, ausat eluviisi jne);
- 4) usk seaduslikkusesse (positiivne suhtumine õigusnormidesse, juriidilisse süsteemi; negatiivsed hoiakud kuritegevuse ja subsistentsi suhtes);

Hirschi teooriat on üldiselt nimetatud kontrolli teooriaks, mis toetub laialdasele empiirilisele materjalile, mis on kogutud põhikooli ja keskkooliõpilaste uurimisel Richmondis, Californias. (Sarnecki 1996: 37)

Travis Hirschi on andnud kõige mõjuvõimsama panuse kaasaegse sotsiaalse kontrolli teooria arengusse. Ta kinnitab, et kõik kontrolli teooriad jagavad oma lihtsaimal tasemel eeldust, et õigusrikkumised saavad teoks siis, kui indiviidi side ühiskonnaga on nõrk või purunenud. (Burke 2001: 205)

Erinevus personaalse ja sotsiaalse kontrolli teooria vahel delinkventsusest põhineb sotsiaalse kontrolli teooria oletusel, et sotsiaalsed sidemed ja kiindumus on tugevam kaitse delinkventsuse eest kui isiksuse omadused. Travis Hirschi näeb oma vaimusilmas sotsiaalset sidet koosnevana neljast osast: kiindumus, pühendumus, seotus ja usk. (Shoemaker 2000: 167-168)

Kiindumus viitab psühholoogilisele ja emotsionaalsele ühendusele, mida üks inimene või grupp tunneb teise inimese või grupi vastu ning ulatus milleni üks hoolib nende arvamustest ja tunnetest. Vastavalt Hirschi`le on kiindumus sotsiaalne vaste superego või südametunnistuse psühhoanalüütilisele mõistele. (Shoemaker 2000: 168)

Pühendumus või seotus on delinkventsusele läheneva väljamineku-kasu tulemus. See viitab kogunenud investeeringute tavakohaste reeglite vastavuse tingimustele (nagu aeg, raha, saavutus ja staatus) versus hinnangulised väljaminekud või teisitimõtle misega assotseerunud panuste kaotused. Sellepärast on pühendumust vaadeldud kui ratsionaalset aspekti sotsiaalsest sidemest, sotsiaalset vastet ego psühhoanalüütilisele mõistele. (Shoemaker 2000: 168)

Seotus viitab harjumuspärase ja seadusliku tegevuse osalusele. Näiteks koolis sisaldaks see õppetöövälis tegevust nagu näiteks kooli mängud, klubid, organisatsioonid ja spordiüritused. (Shoemaker 2000: 168)

Usk hõlmab harjumuspärase väärtussüsteemi aktsepteerimist. Kontrolli teooria loogikas on vaieldav, et tavapärase uskumuste nõrgenemine mis iganes põhjusel tõstab delinkventsuse tekkimise võimalusi. (Shoemaker 2000: 168)

Töö autori arvates on sotsiaalse kontrolli teooria parim teooria naiste kuritegevuse mõtestamiseks. Kuna antud teooriat on kasutanud naisvangistatute iseloomustamiseks ka paljud maailmakuulsad kriminoloogid, siis otsustas ka autor seda oma töös kasutada.

2. POOLSTRUKTUREERITUD INTERVJUU

2.1. Eesmärk

Uurimustöö eesmärk on välja selgitada naisvangistatute spetsiifilised probleemid vanglas kinnipidamisel ning kinnitada või ümber lükata hüpotees:

1) peamised probleemid, mis kaasnevad naiste vangistatusega on tingitud naiste soolistest iseärasustest;

Uurimustöö eesmärgi täitmiseks püstitas töö autor uurimusküsimused, et analüüsida intervjuu käigus naisvangistatutega seotud ametnike vaatenurki naiste kinnipidamisel vanglas tekkinud probleemidest:

1) millised on olulisimad probleemid naiste kinnipidamisel vanglas?

2) millest antud probleemid on välja kasvanud?

3) milliseid lahendusi pakute välja antud probleemide lahendamiseks?

2.2. Metodoloogia

Uurimismeetodina kasutab autor oma töös kvalitatiivset uurimismeetodit poolstruktureeritud intervjuuna. Üldiselt on tunnustatud, et induktiivse ja avastusliku uurimustöö jaoks on kvalitatiivsed uurimismeetodid kõige paremad, kuna võivad viia hüpoteeside püstitamiseni ja seletusteni (Neumann 2003: 23). Uurimuse käigus on töö autor küsitlenud kuut ametnikku, kelle töö on varem olnud seotud ning on praegu seotud naisvangidega ja kes oskavad anda hinnangut naiste kinnipidamisel vanglas esinevatest probleemidest, samuti naiskinnipeetavate arvu kasvutendentsist. Töö autor valis just need ametnikud, kuna nemad on vastava valdkonna pädevad ametnikud ning oskavad intervjuus püstitatud küsimustele kõige objektiivsemalt vastata.

Empiiriline osa annab ülevaate naisvangistatutega seotud olevate ametnike vastustest, mis puudutavad naisvangistatute kinnipidamisel esinevaid probleeme vanglas ning naisvangistatute arvu dünaamikat kümne aasta vältel.

2.2.1. Meetod

Intervjuude läbiviimiseks valmistas töö autor ette küsimustiku, võttes aluseks töö alguses püstitatud hüpoteesi ja uurimuse tausta. Intervjueeritavate ametnike küsimustik koosneb kümnest küsimusest, mille abil selgitatakse välja ametnike arvamus naisvangistatute kinnipidamisel esinevatest probleemidest, nende erinevus meesvangistatute kinnipidamisel esinevatest probleemidest, naisvangistatuse spetsiifika, naisvangistatuse dünaamika viimase kahekümne aasta jooksul ning võimalikud lahendused naiste kinnipidamisel esinevate spetsiifiliste probleemide lahendamiseks. Küsimustik on esitatud LISAS 1. Uurimuse küsimustik on koostatud eelkõige Harku Vangla ametnikele vastamiseks, kes tegelevad naissüüdimõistetutega.

Intervjuude analüüsimeetodina on kasutatud temaatilist analüüsi. Töö autor kirjutas välja kõik kindlatele küsimustele vastatud vastused ning otsis välja kõige rohkem sarnanevad vastused ning kõige vägem sarnanevad vastused.

2.2.2. Valim

Valimiks on kuus ametnikku, kes töötavad või on varem töötanud vanglasüsteemis ning kelle töö on olnud seotud naisvangistatutega. Viis ametnikku küsitletutest on veel hetkelgi naisvangistatute probleemidega vanglas tihedalt seotud. Kuues küsitletud ametnik on eelnevalt olnud tihedalt seotud naisvangistatute probleemidega. Töö autori poolt läbi viidud intervjuud kestsid 30-120 minutit. Intervjueeritavatest neli olid meessoost ametnikud ning kaks naissoost ametnikku. Kuuest vastanust ametnikust kõige kauem on naisvangistatutega tegelenud 13 aastat. Kuuest vastanud ametnikust kõige lühemat aega on naisvangistatutega tegelenud 1,5 aastat. Kõige kauem kuuest vastanud ametnikust on vanglasüsteemiga seotud olnud 17 aastat ning kõige lühemat aega 4 aastat. Intervjueeritavate ametnike keskmine staaž naisvangistatutega töötamisel on 6 aastat. Intervjueeritavaid teavitati eelnevalt intervjuust, keeldujaid oli kaks. Intervjueeritavad olid teadlikud, et kõiki nende vastuseid kasutab töö autor ainult lõputöös. Ametnikud osalesid intervjuus vabatahtlikult. Isikuandmete kaitse seadust ja konfidentsiaalsuspõhimõtet arvestades pole ametnike nimesid lõputöös kasutatud.

2.3. Protseduur

Intervjuu läbiviimiseks nõusoleku saamiseks võttis töö autor intervjueeritavatega ühendust telefoni teel ja elektronposti teel. Intervjuu viidi läbi vahetu vestlemise meetodina ajavahemikus 20.02.2009-19.03.2009. Intervjueeritavad valis töö autor vastavalt nende ametipositsioonile ning pädevusele vastavas valdkonnas esinevatest probleemidest rääkida. Paralleelselt praktikaülesannetega intervjueeris töö autor nelja ametnikku Harku Vanglas, ühte ametnikku Tallinna Vanglas ning ühte endist Harku Vangla ametnikku. Kõik intervjuusse valitud ametnikud said võimaluse eelnevalt intervjuu küsimustega tutvuda. Intervjuu küsimustikud edastas töö autor intervjueeritavatele nädal aega enne intervjuud tutvumiseks elektronposti teel. Diktofoni puudumise tõttu protokollis töö autor kõik intervjuud, mis omakorda andis kohe võimaluse ebavajalik informatsioon vastustest välja jätta. Intervjueeritavad olid väga positiivselt meelestatud ning abivalmid küsimustele vastama ja vestluse käigus nende üle arutlema. Üks intervjuu kestis keskmiselt 45 minutit.

3. Tulemused

3.1. Intervjueeritavate vastuste analüüs

Uurimuse intervjuus osales neli ametnikku Harku Vanglast, üks ametnik Tallinna Vanglast ning endine Harku Vangla ametnik. Kõik intervjueeritavad on olnud seotud või on praegu seotud naiskinnipeetavate ja naisvahistatute vangistatusega kaasnevate probleemidega. Töö autor toob välja küsimustike teel saadud intervjuu vastused ning analüüsib neid. Intervjueeritavatele esitatud küsimused töö autori poolt olid ühesugused kuid vastused nendele mõneti erinevad. Intervjueeritavad vastasid küsimustele enda vaatenurgast ning seetõttu esines väga sarnaseid vastuseid ning ka väga erinevaid vastuseid.

3.1.1. Naiste vangistatuse spetsiifika meeste vangistatusega võrreldes

Intervjueeritavate vastused on kaldkirjas ning autoripoolne arvamus ja analüüs on püstkirjas.

Seaduslikul tasandil ei tehta vahet nais- ja meeskinnipeetavate karistuse kandmisel. Karistuse kandmise üldnõuded ja režiimingimused on ühesugused nii naistele kui ka meestele. Eelpool öeldu ei tähenda seda, et nais- ja meeskinnipeetavate kohtlemisel ei esineks erisusi. Ametniku senine praktiline kogemus lubab väita, et ühtsetes seaduse poolt paika pandud raamides on siiski võimalik ja vajalik teatud erisuste tegemine. Kõige selgemalt tuleb selline vajadus esile sotsiaalprogrammide ja riskihindamise rakendamisel. Meeste ja naiste puhul tehakse ühesugust riskihindamist, mis on vale.

Kõik kuuest vastanud ametnikust arvasid, et naiste ja meeste vangistatuse erisused tulenevad nende soolistest erinevustest. Neli vastanud ametnikest olid veendunud, et naisvangistatute puhul tuleks rakendada teistsuguseid sotsiaalprogramme kui seda praegu tehakse. Ühe ametniku arvates on oluline rakendada riskihindamisi, mille struktuur on mõnevõrra spetsiifilisem kui praegu rakedatav riskihindamise struktuur.

Eesti karistussüsteemis karistatakse nii naissoost kui meessoost kurjategijaid ühtemoodi, kehtivad ühesugused karistusnormid. Üheks karistamise võimaluseks vanglas on kinni peetava isiku paigutamine kartserisse. Töö autor omab ülevaadet nii Harku Vangla kartseriruumidest kui ka Tallinna Vangla kartseriruumidest. Harku Vangla kartseriruumide puhul tekib küsimus, kas tegemist on puhketubadega või lisakaristuseks määratud väga väheste võimalustega ruumid. Tallinna Vangla kartseriruumid erinevad Harku Vangla kartseriruumidest nagu öö ja päev. Ruumid haisevad ning on räpased. Töö autor leiab, et selline kartseriruum pole küll õige koht, kus rase naine viibima peaks vaatamata tema distsipliinirikkumisele. Selle asemel saab kohaldada ka teistsugust karistust- näiteks lühiajalise kokkusaamise keeld.

Naiskinnipeetavatel on spetsiifilisemad vajadused hügieeni osas, nende prioriteetid on vanglavälised ning naisvangid on tihedamalt seotud perekonnaga. Naiskinnipeetavatel on teistsugused väärtushinnangud kui meeskinnipeetavatel. Naiskinnipeetavatele on tähtis vanglas hästi käituda, et saada tingimisi ennetähtaegselt vabaks ja asuda oma perekonna juurde. Naiskinnipeetavaid on vähe, nad hoiavad oma kambreid puhtana ning peavad kambreid oma koduks. Naistele on tähtsam hoolitseda isikliku hügieeni eest kui meestele. Naiste kuritegevus on väiksem, oma probleeme lahendatakse sõnadega. Harku Vanglas kasutavad kinnipeetavad omavahel rohkem psühholoogilist kui füüsilist vägivalda. Selline käitumine on viinud selleni, et oma tervist kahjustatakse lootuses mujale pääseda. Osad kinnipeetavad keelduvad minema eluosakonda, sest neid ähvardatakse füüsilise vägivaldaga, aga üldjuhul see nii kaugelt ei jõua, räägitakse lihtsalt üksteist taga ning punutakse intriige. Oluline on see, et füüsilist vägivaldsust kinnipeetavate vahel on vähem kui meeskinnipeetavate seas, eriti löömisi ja peksmisi on vähem.

Naised on tihedamalt seotud lastega ja perega kui mehed. Naistele on oluline, et perekondlikud suhted oleksid korras ja et laps oleks armastatud ning elaks paremat elu kui tema vanemad seda noorena tegid. Mehed mõtlevad rohkem materiaalsetele väärtustele. Sama olukord kehtib ka naiskinnipeetavate ja meeskinnipeetavate seas vanglas karistust kandes. Olles Tallinna Vanglas praktikal ning kuulates kaplani ja naisvahistatu vahelist vestlust, selgus, et naisvahistatu tundis väga muret oma väikese lapse saatuse üle, kelle hooldamine oli veel väljaselgitamisel. Oma muret põhjendas naisvahistatu sellega, et ta ei taha oma lapsele sellist elu, nagu elas tema kui ta alles väike oli. Ema töötas varahommikust hilisõhtuni, et lastel süüa oleks, isa oli joodik ega soovinud oma lapsi näha.

Naiste puhul on probleemiks ka see, et neil on lapsed ning vangistus mõjutab ka lapsi. Sellest tulenevad ka probleemid peres. Naised on ikkagi rohkem seotud lastega ja perega kui mehed. Naisvangistatud ei soorita vanglas nii palju distsipliinirikumisi kui meesvangistatud. Naisi kui õrnemasoo esindajaid ei saa nii karmilt kohelda kui mehi.

Tallinna Vanglas on naisvange keskmiselt 45. Seoses sellega, et naisvangid peavad palju rohkem hoolitsema oma hügieeni eest kui meesvangid, seisneb spetsiifika selles, et vahistatutele lubatakse nädalas üks kord sauna. Muul ajal neil sooja vee kasutamise võimalust ei ole, juhul kui neil kambris veekeedukannu pole millega sooja vett keeta ja end sellega pesta. Veekeedukann on aga ainult kolmes kambris 11-st. Kuupuhastuse ajal peaksid naised saama end sooja veega pesta vähemalt 3 korda päevas. Tallinna Vanglas aga selline võimalus puudub.

Erinevalt meeskinnipeetavatest ei pakuta naisvahistatutele juuksuriteenust. Naisvahistatute kontaktisik on teinud möönduse selle näol, et kord kuus annab suured käärid kambrisse pooleks päevaks, et naised saaksid üksteisel juukseid lõigata, samas on see julgeolekukaalutlustel ohtlik. Tekib probleem, kui kääride andmine naisvahistatutele kambrisse on ohtlik (käärid kuuluvad keelatud esemete loetellu) ja juuksuriteenust neile ka ei pakuta.

VangS § 50 lõige 3 sätestab kinnipeetava isikliku hügieeni osas juuste eest hoolitsemise kindlustamise juuksuriteenusega. Lisaks sellele on Tallinna Vangla kodukorra punktis 14.3.7 öeldud, et kinni peetavaid isikuid saadetakse duši alla, juuksuri juurde, kokkusaamisele ja jalutuskäigule ning kinnipeetavaid spordikompleksi ja toitlustamisele graafiku alusel. Uurimusest selgus, et naisvahistatutele juuksuriteenust ei osutata. Töö autor ei näe põhjust, miks naisvahistatud Tallinna Vanglas ei peaks saama graafikualusel juuksuriteenust. Naisvahistatud ja meesvahistatud on ühtmoodi vahistatud ning seega peaksid neile kehtima ka ühesugused tingimused.

Naisvangistatute soolise eripära tõttu peaks vangla arhitektuur olema teistsugune, sellest sõltub paljuski elu- ja olmekorraldus (kambrites võiks olla pesemisvõimalus). Sotsiaaltöö naiskinnipeetavatega on spetsiifilisem kui meeskinnipeetavatega. Vastavaid ametnikke, kes tegelevad naiskinnipeetavate sotsiaaltööga peaks valima hoolikamalt. Emade-laste osakond peaks olema paremini korraldatud. Naised ja mehed on ühtmoodi kinnipeetavad

ning kinnipeetavatele kehtivad seaduse järgi ühtemoodi tingimused. Samas naiskinnipeetavate vajadused vanglas on spetsiifilisemad kui meeskinnipeetavatel. Tekib küsimus, et mida naiskinnipeetavatele lubada rohkem kui meeskinnipeetavatele?

3.1.2. Suurimad probleemid naiste kinnipidamisel vanglas. Probleemi olulisus (väga oluline, oluline, vähese tähtsusega probleem)

Uurimuse käigus selgunud väga olulise tähtsusega probleemid:

- 1. Info saamine kinnipeetavatel on halb ning seetõttu üritavad kinnipeetavad tihti omavahelisi probleeme lahendada ise.*
- 2. Suhteliselt raske on ära hoida omavahelisi arveteklaarimisi.*
- 3. Puuduvad võimalused kinnipeetavate eraldi paigutamiseks, eriti puudutab see just mitu korda karistatuid. Kinnipeetavaid on võimalus hoida kas eluosakonnas või lukustatud kambris.*
- 4. Kõige suurem probleem on perekond. Kui lapse ema on vanglas, siis tuleb tegeleda ka lapse probleemidega (kui lapsel on koolis käitumishäired jne), ema vanglast tegeleb nendega. Rasedate ja lastega emadega töö on eraldi töölõik, kus tuleb hoolikalt jälgida lapse arengut.*
- 5. Tihti tekib küsimus, kas lapsel on parem areneda emaga vanglas või lastekodus- see on aga lahendamata probleem.*
- 6. Hariduse andmine, mis on kinnipeetavatele pigem pealesurutud võimalus kui nende oma vabatahtlik soov.*
- 7. Sotsiaalsete kontaktide hoidmine.*
- 8. Psühholoogiline nõustamine.*
- 9. Sooja vee puudus on väga oluline probleem naisvahistatutel Tallinna Vanglas.*
- 10. Mõni aeg tagasi puudus Tallinna Vanglas günekoloog, kelle olemasolu naisvangidele on samuti väga oluline.*
- 11. Tallinna Vangla Kodukorras punkt 1.2.11 on sätestatud, et kord kvartalis antakse kontaktisiku vahendusel kinnipeetavale, kes kannab karistust Vanglas, hügieenitarvete pakk. Hügieenitarvete paki sisust ja andmise sagedusest teavitab kinnipeetavat kontaktisik.*
- 12. Vahistatute kohta pole seaduses midagi öeldud. Kui vahistatul on raha, siis saab ta hügieenitarbed vangla poest osta. Kui vahistatul aga raha pole, siis põhimõtteliselt ei saagi tema hügieenitarbeid. Kontaktisik on teinud sellise möönduse, et siiski jagab*

vahistatutele hügieenitarbeid humanitaarabi paki näol, sest naisvangidel on lihtsalt vaja hügieenitarbeid igakuise kuupuhastuse tõttu.

Uurimuse käigus selgunud olulise tähtsusega probleemid:

- 1. Naiste puhul tuleb esile naiselik avatus, nad räägivad asju enda vaatenurgast, et endale kasu saada, peab olema põhjalik kontroll andmete üle enne, kui nende juttu arvesse võtta.*
- 2. Lapsed, kes elavad kaugel Harku asulast ei saa eriti külastamas käia oma emasid Harku Vanglas kuna külastus muutub transpordi tõttu kulukaks.*
- 3. Narkomaania ja sõltuvusprobleemid.*
- 4. Distsipliini ja korra tagamine.*
- 5. Kõik lastega seonduv on probleemne. Lapsi kasutatakse palju väljapressimiseks. Enamasti on laps vahend millegi saamiseks.*
- 6. Tallinna Vanglas puudub naisvahistatutel tegevus ning seoses sellega rikuvad vanglas korda. Samuti muudab tegevusetus nad agressiivseteks.*
- 7. Osad naisvangistatud kardavad minna Harku Vanglasse karistust kandma kui on süüdimõistva kohtuotsuse saanud, sest vanad tuttavad kinnipeetavad Harku Vanglas võivad hakata omavahelisi arveid klaarima. Seetõttu esitavad naisvahistatud tihti apellatsioon, et pikendada menetlusprotsessi ja olla vahistatu staatuses ning mitte minna Harku Vanglasse.*
- 8. Hetkel on naiskinnipeetavatel Harku Vanglas liiga suured kambrid ning liiga vähe privaatsust. Kambrid võiksid olla väiksemad, see muudaks nende taasühiskonnastamise efektiivsemaks.*
- 9. Avavangla olemasolu oleks üks parema taasühiskonnastamise eeldus.*
- 10. Hetkel puuduvad õigusnormid, mis tagaksid naisvangistatuse paindlikkuse.*

Uurimuse käigus selgunud vähese tähtsusega probleemid:

- 1. Rasedate üle järelevalve teostamine ja transport vanglas on ressursside rohke, samas on vangla kohustatud seda tegema. Hetkel vanglas 4 ema (seisuga 20.02.2009).*

3.1.3. Naiskinnipeetavate arvu kasvutendents viimase kümne aasta jooksul

Kõikide küsitletud ametnike arvates on naisvangistatute arv oluliselt sõltunud kriminaalpoliitilistest otsustest. Kuuest vastanud ametnikust viis leiab, et naisvangistatute

arv on viimastel aastatel püsinud suhteliselt stabiilsena. Suuremad naisvangistatute arvu kõikumised leidsid aset 1990ndatel aastatel.

Harku Vanglas alustades oli kinnipeetavate arv 80 ringis. Viie aastaga kahekordistus kinnipeetavate arv ja rekord aastal oli maksimum kinnipeetavate arvuks 178 kinnipeetavat 1997. aastal, mis oli ka vangla mahutavuse lagi. Peamised kuritegevuse põhjused peituvad ühiskonnas ja on tugevas korrelatsioonis majandusliku võimekuse ja sotsiaalse heaoluga. Kui riigil läheb majanduslikult hästi ja sotsiaalne heaolu on tagatud võimalikult paljudele inimestele, siis on tõenäoline, et ka kuritegevus väheneb. Kindlasti avaldab mõju kinnipeetavate arvukusele riigis rakendatav kriminaalpoliitika ja selle raames vastu võetud muudatused seadusandluses. Näiteks kui kinnipeetavate ennetähtaegne vabastamine muudeti automaatseks (vangla ei otsusta enam keda esitada kohtule ennetähtaegseks vabastamiseks ja keda mitte), siis sellele järgnes kinnipeetavate arvu tuntav langus 140-lt 100-le, mis nüüdseks on hakanud taas tõusma. Täna on Harku Vanglas keskmiselt 120 kinnipeetavat. „Igasugune karistus, mis üle viie aasta kestab on kahtlase väärtusega.“ Praegu on Harku Vanglas keskmine karistusaeg umbes 4,5 aastat.

Töö autor on osaliselt nõus väitega, et igasugune karistus, mis ületab 5 aastat on kahtlase väärtusega. Samas on Eesti karistussüsteem üles ehitatud kõigile kurjategijatele, naiskurjategijate puhul pole erisusi tehtud. Seega oleks ebaõiglane määrata naiskurjategijale tapmise eest vähem karistusaega kui meeskurjategijale. Lisaks tundub töö autorile ebaraportionaalne karistusaeg, mis on väiksem kui viis aastat, kui tegemist on juba teistkordse tapmisega.

Kui tulid kasutusele tingimisi karistused, siis kinnipeetavate arv vähenes ja nüüd on stabiilne. 2000. aastate alguses olid põhilisteks kuritegudeks naiste poolt toime pandud varavastased kuriteod. Praegu moodustab 1/3 narkootikumidega seotud kuriteod, 1/3 varavastased kuriteod, mis on seotud kaudselt narkootikumidega (s.t. varastatakse, et saada raha narkootikumide ostmiseks) ning 1/3 isikuvastased kuriteod.

Narkomaania on kasvatanud naisvangide arvu. 1/3 naisvahistatutest on narkomaanid. Kuna naisvahistatute üldhulk meeskinnipeetavate arvu kõrval on väike, siis torkab narkomaanide suur hulk eriti silma. Narkootikumide hankimiseks sooritatakse varavastaseid kuritegusid raha saamise eesmärgil. Paljud varavastased kuriteod on toime pandud ka nii, et eelnevalt

on tarvitatud narkootikume. Tulevikus hakkab naiskinnipeetavate arv sõltuma sellest, kas alla 1000.- kroonine vargus läheb kriminaalkorras karistatavaks või mitte, sest naised sooritavad väga palju pisivargusi.

Uurimusest selgub, et varavastaste, isikuvastaste ja narkootikumidega seotud kuritegude eest karistatute arv on ühtlustunud. Kui 2000ndate aastate alguses sooritasid naised rohkem varavastaseid kuritegusid ning isikuvastaseid kuritegusid, siis umbes kümme aastat hiljem on näha tugevat kasvutendetsi narkootikumidega seotud kuritegude seas.

Naisi niisama lihtsalt vangistusega ei karistata. Vangla on üldjuhul karistusena naisele viimane võimalus. 1996-1997 oli naiskinnipeetavate arvu suurem kasvuperiood. Vahe on selles, et naine mõtleb ja kaalutleb enne kui kuriteo toime paneb, mehed tavaliselt ei mõtle.

Uurimusest selgus, et naisi niisama lihtsalt vangistusega ei karistata, kuid autor leiab, et naiskinnipeetavad, kes kannavad karistust varguste eest, võiksid kinnipidamisasutuses viibimise asemel teha ühiskondlik-kasulikku tööd, millest on rohkem kasu nii ühiskonnale kui karistatavale. Üks ametnik kuuest küsitletust arvas, et majanduslangus võib avaldada väikest mõju naiskinnipeetavate arvu suurenemisele, kuid mitte kordades arvu suurenemist vastupidiselt ametnikule, kelle arvates majanduslangus toob kaasa naiskinnipeetavate ja üldse kinnipeetavate arvu suurenemise. Töö autor nõustub väitega, et naiskinnipeetavate arv suureneb seoses majanduslangusega. Töötute arv Eestis kasvab päev-päevalt ning töötutele pakutavaid töökohti on napilt. Kui seaduskuulekal Eesti kodanikul on vähe võimalusi leida endale uus töökoht, siis vaevalt leiab seda endale vanglast vabanenu. Vanglataustaga, kogemusteta ja erialata inimene on viimane kui mitte välistatud kandidaat nendele vähestele pakutavatele töökohtadele.

3.1.4. Olulisimad raskused naiste kinnipidamisel vanglas

Naiskinnipeetavatega on vaja rohkem suhelda ja rääkida. Intriige naiskinnipeetavate vahel jätkub, aga need jäävad verbaalsele tasandile. Infosse, mis kinnipeetavatelt tuleb on vaja kriitiliselt suhtuda, sest pigem antakse tõest informatsiooni vähe. Suurim raskus ongi selles, et kohtlemisprogrammide valikul ei arvestata sooliste iseärasustega ja püüetakse

kõiki kinnipeetavaid nii mehi kui naisi, kaasaarvatud alaealisi mõõta ühe mõõdupuuga. Tulemuseks on see, et teostatud riskihindamised ja valitud programmid ei täida oma eesmärki, milleks nad on ellukutsutud. Siin on vaja suuremat diferentseeritust, sest naised ja mehed mõtlevad erinevalt ja sellest tulenevalt ka käituvad erinevalt.

Olulised raskused Tallinna Vangla eelvangistusosakonnas on tingitud hügieeniprobleemidest ning sellest, et ühes kambris on liiga palju vahistatuid.

Nii Harku Vanglas kui Tallinna Vanglas on kambrites olevate kinni peetavate isikute arv liiga suur. Ühes kambris on korraga kuus kinnipeetavat, kuigi üheks intriigide ärahoidmise võimaluseks oleks võimalikult vähe kinni peetavaid isikuid ühes kambris.

Seadus näeb ette, et pärast süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist peaks naiskinnipeetav viidama kohe Harku Vanglasse, aga realselt hoitakse teda veel Tallinna Vangla eelvangistusosakonnas, sest vaja koostada täitmisplaan, mis võtab umbes 2 nädalat aega. Tallinna Vanglas hoitakse aga ainult vahistatuid naisi. Seoses sellega võib vahel tekkida ruumipuudus.

Justiitsministri 25.märtsi 2008.a määrus nr 9 „Täitmisplaan“ sätestab vahistatute ja kinnipeetavate paigutamise vanglasse. Sama määruse § 5 punkt 5 sätestab naissoost kinnipeetava paigutamise Harku Vanglasse. Justiitsministri määruse § 2 lõige 3 sätestab, et täitmiskava koostatakse hiljemalt nelja nädala jooksul pärast vanglasisest paigutamist. Sellest tulenevalt viibivadki juba süüdimõistva kohtuotsuse saanud naiskinnipeetavad Tallinna Vangla eelvangistusosakonna kambrites koos naisvahistatutega. Piiratud kambrite arvu tõttu võib tekitada selline olukord ruumipuudust.

Raskusi valmistab ka see, et vahel vajavad naisvahistatud nõela ja niiti oma riiete õmbelmiseks. Kuna nõel on keelatud ese, siis saavad vahistatud ükshaaval oma vajalikke riideid õmmelda kontaktisiku kabinetis.

Siinkohal tekib aga autoril küsimus, et kuidas peaksid kinni peetavad isikud hoidma korras oma riided kui tegelikkuses pole ettenähtud neile õmblemisvõimalust, kuna vangla sisekorraeskirja § 64¹ punkt 1 sätestab, et kinnipeetavale on vanglas keelatud esemed, millega saab tekitada või on võimalik tekitada vigastusi, nagu relvad ja laskemoon,

erivahendid, sõjariistad, torke- lõike- ja raierelvad, nõelad, vardad, nõõrid, niidid, võtmed, köied ja traadid. Samas Tallinna Vangla kodukorra punktis 2.12 on öeldud, et loendus on kinni peetavale isikule kohustuslik, riietus peab olema korrektne ning loenduse ajal ei ole lubatud ringi liikuda, omavahel vestelda ja suitsetada.

Naiste ja meeste viibimine ühes vanglas tekitab naistes eriti kevadperioodil emotsioonide puhangut, mis on vahel suhteliselt talumatu. Vahel naisvahistatud kaebavad kui meesametnik astub nende kambrisse, vihjates sellele, et meesametnik on vastassoost ning ei tohiks naissoost vahistatute kambrisse siseneda. Siinkohal ei tehta vahet, kuna ametnik on ametnik, ametnikul pole sugu.

3.1.5. Harku Vanglas läbiviidavad sotsiaalprogrammid

Neli ametnikku kuuest vastanust arvas, et sotsiaalprogrammid, mida naisvangistatute seas kasutatakse, peaksid olema mõeldud konkreetselt naisvangidele.

Programmid, mida naiskinnipeetavate seas läbi viiakse on tegelikult mõeldud meeskinnipeetavatele. Mõningase kohendusega kasutatakse neid ka naiskinnipeetavate puhul. See pole aga õige. Naistele peaksid olema ainult naistekeskseid programmid ning meestele meestekeskseid. Sotsiaalprogrammid on üldjoontes suunatud narkomaanidele.

Kinnipeetavatele kohustuslikud sotsiaalprogrammid Harku Vanglas:

- 1) sotsiaalsed oskused;
- 2) eluviisitreening (uimasti- ja alkoholisõltlastele);
- 3) ettevalmistamine vabanemiseks;
- 4) AA koosolekud (alkoholisõltlastele);
- 5) suitsetamisest loobumise nõustamine;
- 6) Convictus (uimastisõltlastele);
- 7) käsitöö- ja kunstiring;
- 8) jalgrattamatk;
- 9) 12 sammu (uimastisõltlastele);

Tallinna Vangla naisvahistatute ühele grupile on korraldatud võimalus õppida inglise keelt. Osales 3-4 naisvahistatut, kellest 2 olid usinad õppijad ning kellele meeldis grupis käia. Tulemas on eesti keele õpe samuti ühele grupile. Naisvahistatutele on raske midagi pakkuda, sest liikumine eelvangistusosakonnas on sagedane.

Üks kuuest vastanud ametnikust arvas, et pole tähtsust kas tegemist on naiskinnipeetavaga või meeskinnipeetavaga, praegu kasutuses olevad sotsiaalprogrammid sobivad mõlemast soost kinnipeetavatele. Samas võiks naiskinnipeetavatele õpetada oskusi, mida läheb vaja laste kasvatamisel, nendega suhtlemisel- see võiks olla eraldi programm naissoost kinnipeetavatele isikutele.

3.1.6. Naiskinnipeetavate osavõtt sotsiaalprogrammides

Neli ametnikku kuuest vastanust väitis, et sotsiaalprogrammides peab osalema vähemalt 50% kinnipeetavatest, seega Harku Vanglas on see 60 kinnipeetavat.

Tallinna Vanglas jääb naisvahistatutele sotsiaalprogrammide aeg lühikeseks, sest vahistatute voolavus on suur ja seega puudub sotsiaalprogrammil tulemus.

3.1.7. Sotsiaalprogrammide tulemuslikkus hinnanguliselt

Sotsiaalprogrammide tulemuslikkuseks on vaja nelja asjaolu kokkulangemist: 1) vastavad programmid vastavatele kinnipeetavatele, 2) sobilikud inimesed nende programmide läbiviimiseks, 3) organisatsioonikultuur (juhtimiskultuur), mis toetab vastavaid tegevusi, 4) ühiskonna toetus vanglas läbiviidavatele tegevustele. Kui suudate vastata kõigile neljale positiivselt, siis on lootust, et sotsiaalprogrammid on tulemuslikud.

Ühe vastanud ametniku isiklik arvamus on see, et hetkel on probleeme kõigi eelpool nimetatud punktidega ja seetõttu rakendavate punktide tulemuslikkus küsitav. Sotsiaalne võrgustik ei toeta vanglast vabanenuid. Õiget süsteemi, mis kinnipeetavaid joonel hoiaks, ei ole olemas. Ühiskonna toetus puudub.

Kolm ametnikku kuuest vastasid, et selleks, et sotsiaalprogrammid oleksid tulemuslikud, peavad need olema konkreetselt naistele mõeldud.

Praegused programmid on välismaalt sisseostetud ning tegelikult mõeldud meeskinnipeetavatele, kuid mugavdatud naiskinnipeetavatele. Kindlasti on sotsiaalprogrammidest kasu. On näha mingisugune edasimineku. Pärast vabanemist oleks vaja kinnipeetavatega rohkem tööd teha. Kinnipeetava motivatsioonil on kõige suurem kaal. Positiivne on see, et kinnipeetav on sotsiaalprogrammi ajal hõivatud ning ei tee rumalusi. Programmid annavad suunised. Üldiselt tõsiselt motiveeritud kinnipeetavaid on väga vähe.

Samas väitis üks ametnik kuuest vastanust, et vanglas ei anna sotsiaalprogrammide tulemuslikkus midagi, kuna vanglas naiskinnipeetavad osalevad sotsiaalprogrammides, käituvad distsiplineeritult, nende mõttemaailm justkui muutuks, kuid vanglast vabanedes puudub neil toetus. Töö autori arvates tuleks vabaduses samuti nendega edasi töödada, siis oleks tulemus märgatavam. Naiskinnipeetavad on tihti sellised, kellel puudub väljaspool vanglat just materjaalne toetus. Meeskinnipeetavad on materjaalselt rohkem kindlustatumad.

Vangla võib teha suurepärast tööd, aga kui vabaduses abi ei ole, siis on tagasilangus. Tavaliselt tuleb vanglasse tagasi umbes 60-70% endistest naiskinnipeetavatest, kellega sotsiaalprogrammid on eelnevalt läbi viidud.

Tallinna Vanglas puuduvad võimalused naisvangidele pakkuda sotsiaalprogramme. Pole isegi vastavaid ruume selleks.

Üks ametnik kuuest vastanust arvas, et sotsiaalprogramme ei tehta selleks, et neid teha, vaid selleks, et neist ka kasu oleks.

Olulist vahet pole kas tegemist on meeskinnipeetavaga või naiskinnipeetavaga-sotsiaalprogrammid sobivad mõlemale osapoolle. Mõtekam on sotsiaalprogramme pakkuda kui mitte pakkuda.

3.1.8. Naiskinnipeetavate hulk, kes saabub tagasi vanglasse karistust kandma

Viis ametnikku kuuest vastanust väitis, et pooled endistest naiskinnipeetavatest (umbes 60-70%) tulevad tagasi karistust kandma, eelkõige narkomaanid. Kõik kuuest vastanud ametnikust väitsid, et probleem ei seisne niivõrd vanglas pakutavates sotsiaalprogrammides, kui väljaspool vanglat vajaka jäävast toetusest.

Kinnipeetavad ei oska vabanemisel abi otsida. Kohalikud omavalitused on probleemsed koostööpartnerid, sest nende töö on jäänud seni vajaka. Kinnipeetaval võiks olla enne vabanemist võimalus kohtuda kohaliku omavalituse töötajaga, et hiljem teaks kellelt abi otsida. Kui vabaduses tegevust ei jätkata, siis seda suurem osa tuleb tagasi vanglasse. Kinnipeetavad, kes vabanevad tähtaegselt on edaspidi vabaduses üksinda. Tingimisi ennetähtaega vabaneva kinnipeetavaga tegeleb kriminaalhooldusametnik. Kohalikud omavalitused peaksid kinnipeetavatega tegelema, aga hetkel on kinnipeetav kõige viimane, kellega kohalik omavalitus tegeleb.

Kaks ametnikku kuuest vastanust arvasid, et täpset arvu ei oska kahjuks öelda, sest vastavat statistikat ei ole tehtud. Oma sisetundele toetudes julgevad ametnikud pakkuda, et see arv võiks olla 50-70% vahel, kui hinnangu andmise vahemikuks võtta viis aastat.

Mis puudutab sotsiaalprogramme vanglas ning tagasi vanglasse saabuvate endiste naiskinnipeetavate seost, siis programmidel on oma kestvusaeg ning narkomaanidele peaksid olema pikemaajalised sotsiaalprogrammid. Paari kuuga ei lahenda narkosõltuvusprobleeme. Enamus vanglasse tagasi uut karistust kandma tulevad endised naiskinnipeetavad on narkomaanid.

Üks ametnik kuuest vastanust väitis, et naised üldjuhul jäävadki nõ ringile käima ehk kui naine on juba ükskord kriminaalkorras karistatud ning vanglas oma karistust kandnud, siis sellest väljatulek on tunduvalt raskem naistel kui meestel.

Tallinna Vanglas on selliseid vahistatuid, kes on 3 aasta jooksul juba 2-3 korda vanglasse tagasi tulnud. 10-15 naisvahistatut on sellised, kes on juba enne vanglas karistust kandnud.

Üks ametnik kuuest vastanust arvas, et sotsiaalprogrammide olemasolu on parem kui see kui neid pole.

Kui juba 2-3 kinnipeetavat tagasi vanglasse ei tule, siis ka see on riigile juba suur võit. Tervikuna on naiste retsidiivsus normaalse tasemega. See palju tagasi tuleb on kõhutundeline asi.

3.1.9. Lahendused naiskinnipeetevate tulemuslikumaks rehabiliteerimiseks

Kolm ametnikku kuuest vastanust paneb rõhku hariduse omandamisele, läbi mille on võimalik mõjutada kinnipeetava mõttemaailma. Edasi tuleb toimetulekuoskuste suurendamine läbi erinevate sotsiaalprogrammide ja muidugi hingelise tasakaalu saavutamine ning hoidmine.

Paljud Harku Vangla kinnipeetavad on pärit asotsiaalsetest peredest ja nende lapsepõlv on möödunud väga keerulistest tingimustes. Kõikvõimalikud isiksuslikud häired on pigem reegel kui erand. Väiksed vanglad on võimekamad rehabilitatsiooni osas. Kui Harku Vangla kinnipeetavad viiakse üle uude Tallinna Vanglasse, siis nende olukord halveneb. Tuleb rohkem režiimirikkumisi ja rehabilitatsiooni tulemused langevad.

Neli ametnikku kuuest vastanust leiab, et koostöö kohalike omavalitsustega peaks olema tunduvalt parem. Praegune olukord on selline, et kohalike omavalitsuste töö vanglast vabanenutega on küsitav. Pigem tegeletakse nendega sundkorral viimastena kui sedagi.

Kohalikud omavalitused peaksid kinnipeetavad vabanemisel vastu võtma, tegelema nendega, et kinnipeetav ei jääks väljaspool vanglat abita.

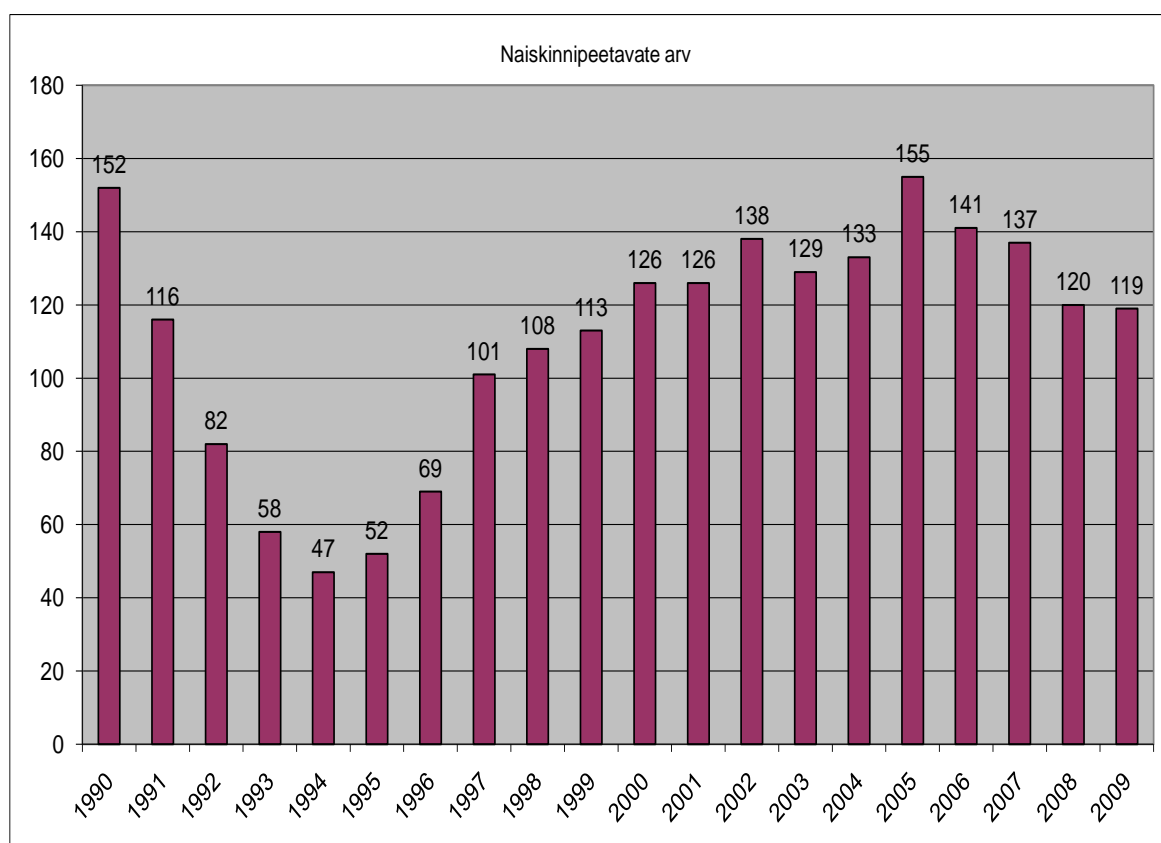
Inimesed, kes neid läbi viiksid peaksid olema väga kompetentsed. Samas peab kinnipeetaval endal olema motivatsiooni muutuda, sest kui motivatsioon puudub, siis ei saa midagi muuta. Ei saa lähtuda ka ainult sotsiaalprogrammidest. Positiivsete sidemete hoidmine lähedastega on samuti oluline (positiivne ei ole „väärad“ abielud). Vangla saab aidata parandada kontakti kinnipeetava ja lähedaste vahel. 70% kinnipeetavatest omab lapsi väljaspool vanglat kuid vähestel kinnipeetavatel käivad lapsed vanglas külas.

3.1.10. Eesti naisvangide arv Läänemaailmaga võrreldes

Neli ametnikku kuuest vastanust väitis kindlalt, et naisvange on Eestis liiga palju Soome ja mõne teise riigi andmetele toetudes. Samas üks ametnik kuuest vastanust arvas, et naisvange ei ole Eestis palju, üldine proportsionaalsus on võrreldav. *Praegu on naiskinnipeetavaid 120, mõistlikum oleks 100.*

3.2. Harku Vangla naiskinnipeetavate arvu kasvutendents aastatel 1990-2009

Uurimusest selgus, et 1996-1997. aastatel toimus murranguline naiskinnipeetavate arvu muutus Harku Vanglas. Aastal 1994 oli naiskinnipeetavate koguarv Harku Vanglas kõigest 47, pärast mida algas naiskinnipeetavate arvu järkjärguline tõus.

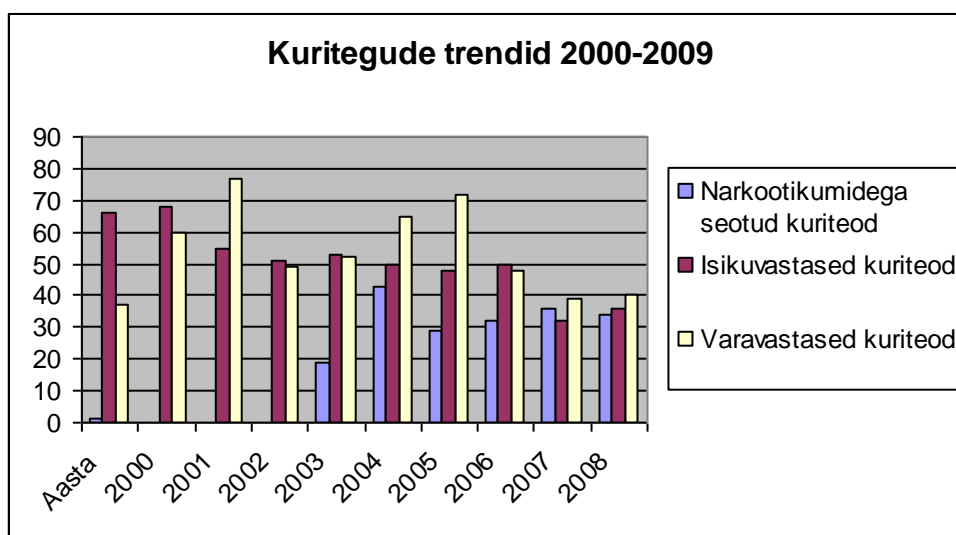
Joonis 1. Naiskinnipeetavate arv aastatel 1990-2009.

Allikas: Ginter, J., Kruusamäe, M., Sootak, J. Eesti karistuspoliitika: vabaduskaotuslikud karistused. Tallinn: Juura, 2004, lk29; Vanglate ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2007. / Tallinn: Justiitsministeerium, 2008, lk 38; Vanglate ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2006. / Tallinn: Justiitsministeerium, 2006, lk 50.

Viie aastaga kahekordistus kinnipeetavate arv ja rekord aastal oli maksimum kinnipeetavate arvuks 178, mis oli ka vangla mahutavuse lagi. Järgnevas tabelis sellist numbrit ei kajastu, kuna naiskinnipeetavate arv võis tõusta aasta keskel korra kuni 178-ni, kuid tabelis olevad arvud on koostatud aruandelise aasta lõpus. Aastaks 2009 on naisvangide arv hakanud langema.

Aastatega on muutunud ka erinevate kuriteoliikide toimepanemise arv. Kui aastal 2000 viibis vanglas kõige rohkem isikuvastaste kuritegude toimepanemise eest karistatud naised - 66 (sealhulgas tapmisi 29) ning seejärel varavastasteid kuritegusid toimepannud -37 (sealhulgas vargusi 20), siis aastal 2008 on isikuvastasteid kuritegusid toimepannute arv vähenenud 32-le ning varavastaste kuritegude eest karistatute arv piirneb 39-ga.

Joonis 2. Toimepannud kuritegude eest karistatute trendide muutus aastatel 2000-2009. Allikas: Justiitsministeeriumi vanglate osakond.

3.3. Naiste vangistatusega kaasnevad olulisimad probleemid

Uurimusest selgus, et naiste kinnipidamisel vanglas esineb erinevaid probleeme, millele tuleks rohkem tähelepanu pöörata, kuid vaatamata probleemide tõsidusele, jätkuvalt ei leita nendele lahendusi. Siinkohal järjestab töö autor olulisimad probleemid naiste kinnipidamisel vanglas tähtsuse järjekorras alates olulisimast:

- 1) Tallinna Vangla naisvangistatute hügieen;

- 2) sooja vee puudus Tallinna Vanglas;
- 3) puuduvad võimalused naiskinnipeetavate eraldi paigutamiseks Harku Vanglas;
- 4) hariduse andmine;
- 5) naisvangistatu perekond;
- 6) naiskinnipeetavate laste areng vanglas;
- 7) sotsiaalsete kontaktide hoidmine;
- 8) naisvangistatute omavahelised arveteklaarimised;
- 9) psühholoogiline nõustamine;
- 10) günekoloogi olemasolu vanglas;
- 11) info saamine kinnipeetavatel on halb;

Harku Vanglas on hariduse omandamine naiskinnipeetavate seas pigem pealesurutud kohustus kui vabatahtlik võimalus vabaduses poolelijäänud haridustee lõpetada. Intervjueeritavate ametnike arvates on haridus parim viis naiskinnipeetavate mõttemaailma muutmiseks ning ühtlasi ka nende paremaks resotsialiseerimiseks. Paljudel naiskinnipeetavatel on lõpetamata põhiharidus, rääkimata siis keskharidusest või mõnest erialast. Kui kinnipeetav kannab karistuse lõpuni, vabaneb vanglast ning tal on omandatud vähemalt keskharidus, siis on tal suuremad võimalused leida töö ning oma eluga edasi minna seaduskuulekal teel.

3.3.1. Emadusega seonduvad probleemid

Paljud naisvangid on emad. Majanduslikud, isiklikud ja emotsionaalsed probleemid kinnipeetavast ema jaoks, olla lahus oma lapsest, tunda isoleeritust lapse kasvamisest, suutmatus lahendada finantsilisi probleeme ja probleeme koolis ning kogeda ärevust lapsega taasühinemisest võib kajastuda probleemides, mis esinevad vanglas. (Pollock 1986: 23)

Kui ema kannab vanglas karistust, siis perekonnasuhted on katkenud. Lapsed on tihti oma emadest ja ka õdedest-vendadest lahutatud. Lisaks sellele, emade ja laste vahelised suhted muutuvad piiratuks. Lapsed võivad kahelda emade turvalisuses ning siis on depressioon sage reaktsioon kõikides vanusegruppides lastel. See põhjustab ka laste aktiivsuse ja

õppimisvõime vähenemist koolis, mille tagajärjel laps koolist välja visatakse. Lõpuks võib asi viia nii kaugele, et lapsed rikuvad seadust ning saavad karistada. Kui vanglas pakutakse naisvangidest emadele psühholoogilist nõustamist ja abi, siis üldjuhul nende lastele seda ei pakuta. (Sharp 2004)

VangS § 54 kohaldab eritingimused naiskinnipeetavatele vanglas. Lõige üks kohaselt sisustatakse rasedate naiste jaoks vanglas eraldi ruumid ja korraldatakse laste eest hoolitsemine. Emal ja kuni kolmeaastasel (kaasa arvatud) lapsel võimaldatakse ema taotlusel ja eestkostetasutuse nõusolekul elada koos. Lõige kaks sätestab, et vangla tagab emale sideme säilimise üle kolme aasta vanuse lapsega, kui see ei häiri lapse normaalset kasvatamist ega avalda talle kahjulikku mõju. Uurimuse käigus selgus, et lahendamata probleem on see, kas lapse viibimine kuni kolme aastaseks saamiseni vanglas ema juures on parim moodus lapse normaalseks arenguks või oleks parem lahendus lapse paigutamine lastekodusse, kus puudub vangla rusutud keskkond ning on seltsiks teised lapsed. Samas lapse eraldamine emast pärast sündi mõjub nii lapsele kui lapse emale väga raskelt. Leidub ka selliseid naisi, kes ei hooli oma lapsest, sest lapse saamine oli nende jaoks nõ „tööõnnetus“, kuid mõned aastad hiljem hakkavad nad siiski oma last tagasi tahtma.

Rasedus võib suurendada naiskinnipeetavate stressi. Vangistatuse raskustega arvestades peab rase kinnipeetav tegelema sellega, et laps võidakse temast lahutada pärast sünnitust, mistõttu tuleb teha otsus kuhu laps paigutada. Lisaks, raseda naise tervishoid on limiteeritud ning vanglavormid on ebamugavad. (Sharp 2004)

Vaatamata nendele probleemidele on sünnitamine vanglas ikkagi tihti parem kui nendel naistel, kes väljaspool vanglat sünnitavad, sest vangistatud ja värskelt sünnitanud naine saab vanglas paremat meditsiinilist hoolt kui väljaspool vanglat naised, kes võib-olla tänaval elavad. (Sharp 2004)

Kolmandik naiskinnipeetavatest on emad. Pole kahtlust, et suurim erinevus „vangistuse valu“ osas meeste ja naiste vahel on vangistuse mõju kinnipeetavate ja nende laste vahelisele suhtele. Naised räägivad üha järjekindlamalt, et kõige olulisemad inimesed nende jaoks on nende lapsed. Naised peavad läbielama ja seotud olema muserdavate tunnetega lootusetusest, frustratsioonist ja depressioonist, mis on seotud nende vangistusega ja sellele järgneva oskamatuslega hoolitseda oma laste eest. (Pollock 1998: 103)

Koban (1983) võrdles kinnipeetavatest emasid ja isasid ning jõudis järgnevate tulemusteni (Pollock 1998: 104):

1. Naiskinnipeetavatel on enne karistuse kandmist emadena suhe lastega lähedasem kui meeskinnipeetavatel isadena.
2. Naiskinnipeetavate suhtele avaldab karistus suuremat mõju (negatiivset) kui meeskinnipeetavatele.
3. Naiskinnipeetavad kogesid palju tähendusrikkamat negatiivset mõju võrreldes meeskinnipeetavatega püüdes säilitada ning omades sellega taasühinemisprobleeme.
4. Emad taotlesid rohkem kokkusaamist oma lapsega võrreldes isadega, aga emade küllastuste arv kahanes ajapikku, samal ajal kui isade külaste arv oli stabiilne.

Kui lapse ema on vanglas, siis tuleb vanglas karistust kandval emal tegeleda ka lapse probleemidega (kui lapsel on koolis käitumishäired jne). Rasedate ja lastega emadega töö on eraldi tööloik, kus tuleb hoolikalt jälgida lapse arengut. Tihti tekib küsimus, kas lapsel on parem areneda emaga vanglas või lastekodus- see on aga lahendamata probleem.

Töö autor leiab, et lapsel on parem koos elada siiski oma emaga või sugulastega kui elada lastekodus, kus on palju erinevaid lapsi. Lastekodus tekivad tihti lastevahelised konfliktid, mille lahendamiseks kasutatakse füüsilist vägivalda. Lastekodus elanud lapsest võib väga lihtsalt kujuneda tulevikus kurjategija. Vanglas ema juures arenedes säilib ema ja lapse vaheline side, mis on lapse arenguks väga oluline.

3.3.2. Naisvangide hügieen ja tervishoid vanglas

Soolisest erinevusest tingitud eripärade tõttu on naisvangidele väga oluline ka hügieen, mis tõsisemaid probleeme valmistab Tallinna Vangla vahistatute naiste seas. VangS § 50 sätestab kinnipeetava isikliku hügieeni nõuded. VangS § 50 lg 1 kohaselt peab kinnipeetav hoolitsema oma isikliku hügieeni eest, lg 2 lisab, et vähemalt üks kord nädalas, samuti vanglasse vastuvõtmisel võimaldatakse kinnipeetavale saun, vann või dušš. Tallinna Vangla vahistatutele kohaldatakse samasuguseid nõudeid nagu kinnipeetavatele. Probleemi

tekitab asjaolu, et naisvangidel esineb kord kuus soolisest iseärasusest tingitud kuupuhastus, mis on niigi ebameeldiv, kuid mis eeldab hoolikamat hügieeni eest hoolitsemist ning sagedamat võimalust end sooja veega pesta. Sooja vee kasutamise võimalus on Tallinna Vangla naisvangidel aga ainult üks kord nädalas umbes 15 minutit. Kuupuhastuse ajal peaks igal naisel olema vähemalt kolm korda päeva jooksul võimalust end sooja veega pesta. Üheks võimaluseks on keeta kannuga sooja vett ja end pesta kuid nagu uurimuses selgus puudub enamus naisvahistatutel raha, et endale keedukann vangla vahendusel osta. Seega ei saa väita, et naisvahistatutele oleks tagatud vajalikud võimalused hügieeni hoidmiseks.

Isikliku hügieeni eest hoolitsemiseks just kuupuhastuse ajal on naisvahistatutel vaja ka hügieenitarbeid kuid mille muretsemine on omaette probleem. Nimelt on naisvahistatul võimalus osta hügieenitarbeid vangla poest vanglasisesel isikuarvel oleva raha eest. Eelnevalt selgus, et naisvahistatutel üldjuhul puudub vanglasisesel isikuarvel raha, et hügieenitarbeid muretseda. Vangla sisekorraeeskirja § 74¹ sätestab vahistatu pakis lubatud esemed, mille hulka ei kuulu aga naisvahistatutele kuupuhastuse ajal vajaminevad hügieenisidemed. Tallinna Vangla Kodukorra punktis 1.4.11 on sätestatud, et süüdimõistetutele võib humanitaarabi näol jagada hügieenitarbeid. Vahistatute kohta vastav säte seaduses puudub. Kui vahistatul on vanglasisesel isikuarvel raha, siis saab ta hügieenitarbed vangla poest osta. Kui vahistatul raha puudub, siis põhimõtteliselt tema hügieenitarbeid ei saagi. Uurimusest selgus, et siinkohal on naisvahistatutega tegelev inspektor-kontaktisik teinud erandi ning jaganud neile vajaduse korral hügieenitarbeid humanitaarabi paki näol.

Naiskinnipeetavatel on suuremad vajadused vanglas meditsiinilisteks teenusteks ja nõustamisteenusteks. Naised on sagedasemad arsti külastajad väljaspool vanglat kui mehed ja selle kasutegur jääb püsima ning võib vanglas kujuneda ekstreemsemaks. Üks põhjus, miks naised külastavad sagedamini arste, on meeste ja naiste sotsialiseerumise erinevus. Kui mehed nõ „kannatavad vaikselt“, siis naised teevad oma füüsilised kaebused julgemalt teatavaks ning on ka vähem võimakamad neid vaevusi alla suruma. (Pollock 1986: 23-24)

Uurimusest selgus, et naisvangide tervishoid vanglas on paremini kontrollitav, kaasaarvatud HI-viirusesse nakatunute ravi ning seega ka tõhusam kui väljaspool vanglat elavatel terviseprobleemidega inimestel, kes tegelikkuses endale oma probleemi ei tunnista

ning korrapäratu raviga kaasneda võivatele tagajärgedele ei mõtle. Vaatamata kinnipeetavate ükskõiksusele oma tervise suhtes on ravi vanglas pideva kontrolli all. Probleemid hakkavad tekkima alles siis, kui HI-viirus jõuab AIDS-i staadiumisse, sest neile naiskinnipeetavatele on vaja eritingimusi, mis hetkel Harku Vanglas aga puuduvad.

Mõni aeg tagasi puudus Tallinna Vanglas günekoloog, kelle olemasolu eriti rasedatele naisvangidele on väga oluline.

3.3.3. Naiskinnipeetavate olmeprobleemid vanglas.

Harku Vangla arhitektuurist tingituna on suhteliselt raske paigutada naiskinnipeetavaid üksteisest eraldi kui tekivad mingisugused suuremad konfliktid, eriti esineb probleeme mitmendat korda karistatute seas. Naiskinnipeetavaid on võimalik paigutada kas eluosakonda või lukustatud kambrisse.

Naiskinnipeetavaid hoitakse vangis tavaliselt vähestes kohtades, tihti kaugel eemal nende kodudest ja kinnipidamisasutustes, mis on mõeldud tegelikult meeskinnipeetavatele. Lühidalt öeldes, eraldi tingimusi naiskinnipeetavatele peetakse tihti liiga kalliks. (Murdoch 2006: 231)

Naisvangid vajavad vanglas karistust kandes suhteid. Samuti on väga olulisel kohal *make-up*, riided ja toit. Inimestele väljaspool vanglat võib tunduda see veidrana kuid naiskinnipeetavad, kes on kaotanud kõik muu, tunnevad sellistest asjadest väga puudust. (Rathbone 2005: 85)

Uuringud näitavad, et meesvangide ja naisvangide hulgas esineb erinevat tüüpi homoseksuaalset tegevust. Kui meesvangide homoseksuaalset suhet iseloomustatakse eelkõige kui agressiivset, kiskjalikku ja vägivaldset, siis naisvangide homoseksuaalset suhet kirjeldatakse kui endeemilist, aga ka konsensusel põhinevat. Erinevates kirjandusallikates on kirjeldatud naisvangidevahelisi suhteid kui „uskumapanevaid“ või „pseudo-pered“. (Pollock 1986: 24)

Naisvangistatute psühholoogiline nõustamine on vanglas väga oluline. Naisvangistatud üritavad tihti omavahelisi probleeme lahendada ise, kas siis vaimse või füüsilise vägivaldaga. Sagedamini kasutatakse siiski vaimset vägivalda üksteise mõnitamise ja solvamise näol.

3.4. Hüpoteesi tõestus

Antud lõputöös on püstitatud üks hüpotees, mille tõesuse või vääruse on autor püüdnud kindlaks teha empiirilise uurimuse käigus.

Lõputöös on autor püstitanud hüpoteesi, mis seisneb selles, et peamised probleemid, mis kaasnevad naiste vangistatusega on tingitud naiste soolistest iseärasustest. Uurimuse käigus selgus, et naiste kinnipidamisel vanglas esineb mitmeid olulise ja väga olulise tähtsusega probleeme, millele tuleks rohkem tähelepanu pöörata.

Empiirilise uurimuse käigus selgus, et üks olulisemaid probleeme Tallinna Vangla naisvahistatute seas on hügieen, eriti hügieen kuupuhastuse ajal, mis on naiste soolisest eripärast tingitud erisus. Pole võimalik hoolitseda korralikult hügieeni eest kui selleks puuduvad Tallinna Vanglas vastavad võimalused. Seoses naisvahistatute hügieeniga on kaks puudust, millele tuleks rohkem tähelepanu pöörata. Esiteks humanitaarabi pakke peaksid saama ka vahistatud, sest enamuse naisvahistatutel puudub vanglasisesel isikuarvel raha, mille eest vangla poest hügieenitarbeid osta. Tallinna Vangla kodukorra punktis 1.2.11 on sätestatud humanitaarabi pakkide jagamine kord kvartalis süüdimõistetutele. Vahistatutele pole humanitaarabi pakke ette nähtud. Autori arvates nõuab selline probleem lahendust seaduse täpsustustes, sest antud probleem on aktuaalne ka meesvahistatute hulgas. Teiseks probleemiks on piisav sooja vee puudus Tallinna Vanglas. Sooja vett oleks naisvahistatutel väga vaja hügieeni eest hoolitsemiseks, kuid sauna võimalus on neil ainult 1 kord nädalas.

Harku Vanglas valmistab probleeme vangla arhitektuur, mistõttu pole võimalik naiskinnipeetavate vahel tekkinud sagedate intriigide tõttu neid üksteisest julgeoleku

kaalutlustel eraldada. Naiskinnipeetavate vahelised intriigid on samuti tingitud sellest, et nad on naised.

Naiste soolisest iseärasusest on tingitud ka rasedus ja emadus. Harku Vanglas on äsjasünnitanud naistel võimalik last kasvatada enda juures kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni, pärast mida saadetakse laps kas sugulaste juurde või lastekodusse. Tallinna Vanglas sünnitanud naisvahistatu laps saadetakse kohe pärast sünnitust kas sugulaste juurde või lastekodusse. Ema-lapse side lõhutakse, samas avaldab lapsele vanglas elamine jällegi negatiivset mõju. Lapse eraldamine oma emast mõjub negatiivselt mõlemale osapoolle. Seetõttu leiab autor, et pigem võiks laps elada vanglas koos oma emaga kui lastekodus, kus seni elanud lastest väga paljud kujunevad uuteks kurjategijateks. Siinkohal oleks üheks lahenduseks avavangla osakond, mis hõlbustaks emade ja laste vahelist pidevat suhtlemist.

Toetudes teoreetilistele aspektidele ning uurimuse tulemustele, leiab autor, et lõputões püstitatud hüpotees- peamised probleemid, mis kaasnevad naiste vangistatusega on tingitud naiste soolistest iseärasustest- on tõene.

KOKKUVÕTE

Eesti karistussüsteemis karistatakse nii naisi kui mehi ühtemoodi. Naised on aga õrnema soo esindajad ning seega tuleks neid kohelda kui nõrgemaid. Samuti erineb naiste mõttemaailm mõnevõrra meeste mõttemaailmast, millest on tingitud ka erinev käitumine. Paljud probleemid on tingitud aga sellest, et naised on sooliselt iseäralikumad kui mehed. Selliseid iseärasusi tuleb arvestada ka vanglasüsteemis, kuid paraku pööratakse naiskinnipeetavatele vähem tähelepanu kui meeskinnipeetavatele. Kogu süsteem tiirleks justkui ainult meeskinnipeetavate ümber.

Lõputöö uurimuse käigus viis töö autor läbi poolstruktureeritud intervjuu kuue ametnikuga Harku ja Tallinna vanglast. Uurimuse küsitluseks valmistas töö autor ette küsimustiku 10 küsimusega. Intervjuud viidi läbi intervjuueeritavatega vahetult vesteldes. Iga intervjuu keskmine pikkus oli 45 minutit. Intervjuueeritavate vastused autor protokollis, kuna puudus diktofon.

Töö autori poolt püstitatud lõputöö eesmärk sai täidetud andes töös ülevaate naiskinnipeetavate arvu trendidest nii Eestis kui ka läänemaailmas viimase 10-20 aasta jooksul. Samuti uuris töö autor põhjalikumalt naiskinnipeetavate kinnipidamisel vanglas esinevaid probleeme ning püüdis leida neile võimalikud ja reaalsed lahendused.

Lõputöös püstitatud hüpotees leidis teoreetiliste aspektide ning empiirilise uurimuse andmete analüüsi tulemusena tõestuse. Lõputöös püstitatud hüpoteesiga püüdis autor uurimuse käigus välja selgitada kas naiste kinnipidamisel vanglas esinevad probleemid on tingitud naiste soolisest eripärast. Antud hüpotees leidis tõestust, kuna olulisimad probleemid, mis uurimuse käigus selgusid on naisvangistatute hügieen, paigutamisevõimalused, emadus ning laste kasvatamine vanglas ja väljaspool vanglat.

Töö autori arvates on võimalik antud probleeme reaalselt lahendada, kuid see nõuaks juba vanglas töötavatest ametnikest kõrgemal positsioonil töötavate ametnike sekkumist ehk seadusandluses tuleks teha mõningaid täpsustusi vahistatute osas ning üldse naisvangistatute osas. Autor leiab, et üks kord nädalas duši all käia ning end sooja veega pesta on liiga vähe. Kui naisvahistatud on paigutatud kuuekesi väiksesse kambrisse, mille

aken on trellitatud ja ainult väikese luugi kaudu selle sees on võimalik tuba õhutada, siis eriti suvisel palaval perioodil jääb ühekordne reaalne duši all pesemine väheks.

Probleeme valmistab ka Tallinna Vangla ja Harku Vangla aegunud arhitektuur, mis ei võimaldagi paremaid tingimusi pakkuda. Tallinna Vangla eelvangistushoone kambrites olevad täiesti ebahügieenilised WC-d pole küll parim lahendus rasedale naisele, kes peab eriti hoolitsema oma puhtuse ja tervisliku eluviisi eest.

Lõputöö autor valis lõputöö teemaks just „Naiste vangistatus: tendentsid ja probleemid“, kuna naiskinnipeetavatele pööratakse üldjuhul vähem tähelepanu kui meeskinnipeetavatele ning naiskinnipeetavatest kirjutatakse samuti väga vähe. Tundub, et naiskinnipeetavate vähesuse tõttu meeskinnipeetavate seas justkui puuduksid neil niivõrd olulised probleemid, et neid ka ühiskonnale kajastada.

SUMMARY

This thesis has 47 pages and it is written in Estonian. In this paper, there has been introduced different problems in prison officer`s work with incarcerating women and vary of incarcerated women`s figure corralation to larger distribution of narcomania in Estonia. We rarely turn attention to incarcerated women, more often we turn attention to incarcerated men. Incarcerated women and men are being treated equally, nevertheless there are more specific problems working with incarcerated women, problems that prison facilities so far do not give special attention to. Female criminality and incarcerated women are being examined fewer, much more are being analyzed statistics and problems that take place in working with incarcerated men.

The aim of this paper is to find varitable answers to hypothesis that the author has put up in this study. The main problems in working with incarcerated women are related to feminine gender. For this, questionnaires were carried out among six authorities whose work is associated with incarcerated women. Interviews with each authority took about 45 minutes. The scores of this study showed that about 60-70% of former incarcerated women get back in prison and majority are drug addicts.

The main problems of incarcerated women in prison are conjucted to hygiene, location and children growth in prison. There are deficient occasions to female arrestants to take care of their hygiene. Also, there is outdated architecture of prisons in Tallinn and Harku to permit adequate conditions of hygiene to incarcerated women.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Burke, Roger H. 2001. *An Introduction to Criminological Theory*. USA: Willian Publishing.
2. Flowers, Barri R. 1995. *Female Crime, Criminals and Cellmates*. North Carolina: McFarland & Company Inc.
3. Flügge, Ch. 2004. *Vanglakaristus ja vanglasüsteem Saksamaal*.- Juridica. Peatoimetaja: P. Varul. Tartu: Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 189-191.
4. Harku Vangla ajalugu.
<http://www.vangla.ee/7888> 16.03.2009
5. Heidensohn, Fr. 1994. *Gender and Crime*.- In: *The Oxford Handbook of Criminology*. Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R. New York: Oxford University Press Inc., 998-1039.
6. Heffernan, E. 2004. *History of Women`s Prisons*.- In: *Encyclopedia of Prisons & Correctional Facilities*. SAGE Publications.
7. Lont, P. 1997. *Naiskurjategijad trellide taga*.- Juridica. Peatoimetaja: P. Varul. Tartu: Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 225-228.
8. Lont, P. 1996. *Naiste vangistus*. [Lõputöö] Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia Kriminoloogia ja hälbiva käitumise sotsioloogia õppetool.
9. Murdoch, J. 2006. *The treatment of prisoners. European standards*. Council of Europe: Desktop Publishing Unit.
10. Pollock, Joycelyn M. 1998. *Counceling Women in Prison*. California: SAGE Publications, Inc.
11. Pollock, Joycelyn M. 1986. *Sex And Supervision. Guarding Male And Female Inmates*. United States of America: Greenwood Press Inc.
12. Rathbone, C. 2005. *A World Apart. Women, Prison And Life Behind Bars*. New York: Random House Inc.
13. Saar, J. Markina, A. Ahven, A. Annist, A. Ginter, J. 2002. *Kuritegevus Eestis 1991-2001*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
14. Sarnecki, J. 1996. *The Dilemma of Control, Western Perceptive*.- In: *Crime and criminology at the end of the century*. IX Baltic Criminological Seminar 1996 May 22-25. Tallinn: TRÜKKAL Ltd.

15. Sharp, Susan F. 2003. *The Incarcerated Woman. Rehabilitative Programming in Women`s Prisons.* New Yersey: Pearson Education Inc.
16. Sharp, S. 2004. *Mothers in Prison.-* In: *Encyclopedia of Prisons & Correctional Facilities.* SAGE Publications.
17. Shoemaker, Donald J. 2000. *Theories of Delinquency.* Oxford: Oxford University Press.
18. Simon, Rita J. 1975. *Women and Crime.* United States: D. C. Heath and Company.
19. Traat, U., Markina, A. 2003. *Üldkriminoloogia.* Tallinn.
20. Traat, U. Markina, A. 2005. *Üldkriminoloogia II.* Tallinn.

LISA 1. Intervjuu küsimustik

Sisekaitseakadeemia Justiitskolledži 3.kursuse üliõpilasena soovin Teiega läbi viia intervjuu oma lõputöö raames „Naiste vangistatus: tendentsid ja probleemid“, et saada kinnitust lõputöös püstitatud hüpoteesidele ning analüüsida naiskinnipeetavate vangistusega kaasnevat probleemi vanglas. Intervjuu käigus saadud vastuseid kasutan ainult antud uurimuses.

Isikuandmed

Nimi:

Ametis oldud aeg vastavas valdkonnas:

Positsioon ametikohal:

Kokkupuuted vangistatuse probleemidega(kui kaua):

1. Milles näete Teie naiste vangistatuse spetsiifikat meeste vangistatusega võrreldes?
2. Missugused on suurimad probleemid naiste kinnipidamisel vanglas? Nimetage probleem ning probleemi olulisus (väga oluline, oluline, vähese tähtsusega probleem).
3. Mis on suurimad raskused naiste kinnipidamisel Harku Vanglas?
4. Milline on olnud naiskinnipeetavate arvu kasvutendents viimase kümne aasta jooksul? Mis võivad Teie arvates olla selle põhjused?

5. Milliseid sotsiaalprogramme viiakse naiskinnipeetavate seas läbi Harku Vanglas?

6. Kui suur osa kinnipeetavatest osaleb sotsiaalprogrammides?

7. Millises ulatuses näete sotsiaalprogrammide tulemuslikkust? Millise hinnangu annate tulemuslikkusele (tulemuslik, kesine, tulemus puudub)?

8. Kui suur hulk vabanenud kinnipeetavatest saabub tagasi uuesti karistust kandma Harku Vanglasse? Milline seos võib olla siin resotsialiseerimisprogrammidega?

9. Milliseid lahendusi pakute välja naiskinnipeetavate tulemuslikumaks rehabiliteerimiseks? Milline neist on Teie arvates kõige tõhusam?

10. Kuidas hindate Eesti naisvangide arvu võrreldes Läänemaailma naisvangide arvuga?